

**АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА СОРТИ
РОСЛИН ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

О.В. Жмурко, кандидат сільськогосподарських наук,
Є. В. Тисячний, старший науковий співробітник,
Н.Б. Якубенко, старший науковий співробітник
Український інститут експертизи сортів рослин

Вступ. Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р., а також Концепцією адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначено пріоритетні сфери адаптації законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав-членів ЄС, і які регулюють відносини, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності.

З часу приєднання у 1995 р. України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин¹ (Конвенція УПОВ) досягнуто значних здобутків у забезпеченні конституційних прав громадян володіти і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної власності на сорти рослин. Створено законодавчу базу, яка забезпечує ефективне функціонування системи охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин, зокрема їхнього набуття, здійснення та захисту.

Головним законодавчим актом у цій сфері є Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" від 21 квітня 1993 р. у редакції від 17 січня 2002 р., який за оцінками українських і міжнародних експертів відповідає основним положенням Акта Конвенції УПОВ 1991 р.² і Регламенту Ради ЄС № 2100/94 від 27 липня 1994р. "Про права на сорти рослин у Спільноті".

Важливою складовою системи охорони прав на сорти рослин є сфера захисту прав. Зазначимо, що поряд з іншими нормами українського законодавства, які регулюють майнові і особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав на сорти рослин, норми щодо захисту прав відповідають основним положенням названого базового Регламенту Ради ЄС № 2100/94. Проте, на відміну від Закону Регламент містить

¹ Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961р., переглянута в Женеві 10 листопада 1972р. і 23 жовтня 1978р.

² Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961р., переглянута в Женеві 10 листопада 1972р., 23 жовтня 1978р. та 19 березня 1991р.

додаткові норми стосовно цивільних позовів, порушень і судочинства.

В зв'язку з цим метою нашої роботи було виявити відмінності між національним і європейським законодавством у сфері захисту прав на сорти рослин. Для цього проведено порівняльно-правовий аналіз відповідних положень Закону України "Про охорону прав на сорти рослин" та Регламенту Ради ЄС ЄС № 2100/94 "Про права на сорти рослин у Спільноті".

Згідно з статтями 53-55 Закону [1] порушенням прав на сорт вважається привласнення авторства, що є порушенням особистого немайнового права авторства на сорт та вчинення без дозволу особи, яка має майнове право на нього, будь-яких дій по відношенню до цього сорту, що потребують дозволу згідно з положеннями статті 39.

Особа, права якої на сорт порушені, може вимагати припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права відносно становища, яке існувало до порушення права; стягнення завданих збитків, включаючи не одержані доходи; відшкодування моральної шкоди; вжиття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом прав на сорти.

Особа, право якої на сорт порушено, може звернутися до суду за захистом цього права. Суди відповідно до їх компетенції розглядають спори про: надання прав на сорт і їхню державну реєстрацію; сорти, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням роботодавця; авторство на сорт; винагороду авторам; укладання та виконання ліцензійних договорів; визначення власника сорту; визнання прав на сорт недійсними; дострокове припинення прав; порушення особистих немайнових і майнових прав на сорт; визнання сорту придатним для використання в Україні тощо.

Суд, у свою чергу має право ухвалити рішення про: відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, з визначенням його розміру відшкодування збитків, завданих порушенням майнового права на сорт; стягнення із порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену власником сорту вигоду; стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу; припинення дії, яка створює загрозу порушення права на сорт [1].

Суд, також може винести рішення про накладення на порушника штрафу; вилучення з комерційного обігу чи конфіскацію незаконно одержаного відповідачем будь-якого матеріалу сорту та продукту, отриманого з нього (матеріал та продукт сорту, добросовісно набуті іншими особами, конфіскації не підлягають); вилучення чи

конфіскацію матеріалів і/або обладнання, які були значною мірою використані для незаконного виробництва матеріалу сорту.

У статті 13 Регламенту констатується, що власник права на сорт рослини у Спільноті Community Plant Variety Right (CPVR) має право здійснювати певні дії стосовно складових сорту³, що охороняється, а інші особи, які бажають скористатися таким правом з цією ж метою, повинні отримати дозвіл власника, який може висунути умови та обмеження до свого дозволу. Дії, про які йде мова - вирощування або відтворення сорту (з метою розмноження); доведення до кондиції для потреб поширення; пропонування до продажу; продаж або інший комерційний обіг; експорт за межі Спільноти; імпорт у країни Спільноти; зберігання для будь-якої із цілей, зазначених вище.

У законодавстві Спільноти не існує загальної правової системи щодо процесуальних норм відносно порушення прав селекціонерів на сорти рослин. Однак Регламент Ради (ЄС) 2100/94 у статтях з 94 по 107 встановлює деякі основні умови відносно цивільних позовів, порушень і судочинства [2].

Ці правила разом з Конвенцією Лугано⁴ гарантують обов'язковість суду, який матиме справу з порушенням прав на сорт рослин Спільноти.

Стаття 101 ["1. Конвенція в Лугано, а також додаткові положення цієї статті та статті 102 - 106 цього Регламенту, застосовуються до процедури дій щодо позовів, вказаних у статтях 94 - 100.

2. Процедури, вказані у частині 1, вносяться на розгляд судів:

(a) держави-члена чи іншої договірної сторони Конвенції в Лугано, на території якої відповідач проживає чи має місцезнаходження або, за їх відсутністю, має установу; або

(b) якщо ця умова не виконується у будь-якій з держав-членів чи договірній стороні, держава-член, на території якої позивач проживає чи має місцезнаходження або, за їх відсутністю, має установу; або

(c) якщо не виконується і ця умова у будь-яких державах-членах чи договірній стороні, держав-членів, в яких Бюро має місцезнаходження.

Компетентні суди мають юрисдикцію щодо порушень, що нібито мали місце у будь-якій з держав-членів.

3. Процедури, які мають відношення до дій щодо позовів за

³ "складові сорту" визначаються у статті 5 як "цілі рослини чи частини рослин, наскільки такі частини здатні для вирощування цілих рослин".

⁴ Конвенція щодо юрисдикції та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах, що була підписана Європейською комісією та державами-членами EFTA в Лугано 16 вересня 1998 р.

порушення, також можуть вноситися на розгляд судів, де мало місце порушення. У таких випадках, суд має юрисдикцію тільки стосовно порушень, що нібито мали місце на території держави-члена, де він знаходиться.

4. *Правові процеси та компетентні суди мають діяти відповідно до законодавства країни, визначеної у 2 або 3 частинах "] [3].*

Положення статті 98 стосуються визначеної норми позовів на надання CPVR. Якщо право на сорт рослин було надано особі, яка не має права на це за змістом статті 11, уповноважена особа може без будь-якого порушення іншого засобу захисту права доступного їй, за законодавством держав-членів, вимагати передання їй права на сорт рослин у Спільноті. Якщо особа має право лише на частку права на сорт рослин у Спільноті, вона може претендувати на спільне володіння правом. Такі позови можуть розглядатися в суді протягом п'яти років з моменту публікації про надання права на сорт рослин у Спільноті, крім випадків, якщо власник знав на той час, коли воно надавалося або було здобуто ним, що він не мав такого права, або він не був єдиним, хто мав таке право [2].

Вищезазначене застосовується, з відповідними змінами, до визначеної норми позовів на заявку про надання CPVR. У статті 106 констатується, що за такої дії, рішення щодо визначеної норми може бути відкладене, поки Бюро не прийме рішення стосовно охороноспроможності сорту відповідно до статті 6. Так само, якщо позов стосується права на сорт рослин у Спільноті, та стосовно якого розпочаті процедури відозви чи ануляції, згідно із статтями 20 або 21, відповідно, рішення щодо визначеної норми може бути відкладене, поки Бюро не прийме свого рішення [2].

Положення статті 99 передбачають, що власник вихідного сорту і селекціонер похідного від вихідного сорту мають право одержати підтвердження ідентифікації як вихідного, так і похідного сортів. Правовий смисл цього біологічного зв'язку пояснюється вище в умовах сфери застосування CPVR.

У статті 94 описуються дії або недогляд, які і становлять порушення CPVR. Порушення не потребує якогось ментального елементу, хоча існують і "додаткові засоби захисту права" [2].

Стаття 94(1)(a) передбачає, що власник CPVR може порушувати судову справу на судову заборону або компенсацію, чи як на те, так і на інше проти будь-якої особи, яка, не маючи на це права, вчиняє одну з дій, вказаних у статті 13 (2) стосовно сорту, що охороняється. Дія статті 13 (2), як йдеться у статті 13 (5) є такою, що крім дій, вчинених стосовно "матеріалу" сорту, що охороняється, дії, вчинені відносно похідних сортів, інших невідмітних сортів і гібридів, залежних від сорту, що охороняється, для їхнього виробництва, також можуть

являти собою порушення. Право виконувати дії, вказані у статті 13 (2), може одержуватися з дозволу власника, завдяки частковій зміні обмеження "збереження насіння фермерами" або одному з обмежень щодо сфери застосування права, чи примусового права використання, наданого Бюро із сортів рослин Спільноти [2].

Відповідно до статті 27 (2) власник CPVR може подати позов за порушення його права проти особи, яка користується правами і порушує обмеження чи умову, що зумовлені контрактом [2].

[Стаття 27. Використання прав на сорт за договором]

" (1) *Право на сорт рослини у Спільноті може бути, повністю чи частково, правом на використання сорту за договором. Права на використання сорту можуть бути виключними або невиключними.*

(2) *Власник може відкликати надані права, від особи, яка володіє правом на використання сорту, якщо вона порушує будь-яку з умов чи обмежень, пов'язаних з його правом на використання, згідно з частиною 1."*

У статті 94(1) (b) та (c) закладаються два інших шляхи, якими може бути порушено CPVR. Це відноситься до назви сорту, яка, на підставі статті 6, має бути встановлена Бюро із сортів рослин Спільноти у зв'язку з наданням права на сорт. Назва сорту призначена бути своєрідною ідентифікаційною картою для сорту, що охороняється, навіть після припинення дії права.

У статті 94(1) (b) передбачається, що власник CPVR може порушувати судову справу на судову заборону або компенсацію, чи як на те, так і на інше, проти будь-якої особи, яка нехтує положеннями статті 17 (2). У статті 17 (1) констатується, що будь-яка особа, яка, у межах Спільноти, пропонує або розпоряджається правом в інших комерційних цілях на складові сорту, що охороняється, чи на сорт, що підпадає під положення статті 13 (5), повинна використовувати встановлену назву сорту. Якщо тільки назва використовується у письмовій формі, вона має бути помітною і легкою для читання. Якщо торгова марка, фірмовий або подібний знак асоціюються з встановленою назвою, ця назва має легко розпізнаватися по суті [3].

Стаття 17 (2) встановлює, що будь-яка особа, яка у межах Спільноти пропонує або розпоряджається правом в інших комерційних цілях на матеріал сорту (зібраний матеріал або одержана продукція), повинна лише інформувати про назву, якщо це зумовлено іншими положеннями закону або, якщо цього вимагає уповноважена організація, покупець чи будь-яка інша особа, яка має законний інтерес [3].

Статтею 94(1) (c) передбачається, що власник CPVR може порушувати судову справу на судову заборону або компенсацію, чи як на те, так і на інше, проти будь-якої особи, яка всупереч статті 18 (3),

використовує назву сорту, що охороняється, або позначення, що може бути сплутане з нею. У статті 18 (3) констатується, якщо сорт охороняється CPVR ні його встановлена назва, ні його позначення, які могли б бути сплутані з назвою, не можуть використовуватися у межах Європейської Спільноти до другого сорту (чи його матеріалу) такого ж самого чи спорідненого виду [3].

Регламентом також встановлюються додаткові засоби захисту права. Відповідно до статті 94 (2), якщо сторона діяла умисно чи необачно, вона зобов'язана компенсувати власникові CPVR будь-які подальші збитки, викликані актом порушення. Крім того, якщо сторона зв'язана зобов'язанням, згідно зі статтею 94, отримала будь-яку користь за рахунок власника CPVR або особи, яка володіє правами використання, у статті 97 (1) міститься положення про відшкодування прибутків компетентними судами [2].

За статтею 107 на держави-члени покладається відповідальність уживати усіх відповідних заходів, щоб за порушення CPVR застосовувалися такі самі штрафні санкції, які накладаються у випадку порушення відповідного національного права. Таким чином, у державі-члені, де рішення про знищення матеріалу приймається судом щодо процедур стосовно національних прав на сорт рослин, таке знищення мало б упорядковуватися у судовій справі, включаючи до цього судочинства CPVR.

Статтею 95 передбачається, що власник CPVR може вимагати прийнятну компенсацію від будь-якої особи, яка у проміжок часу між опублікуванням заявки на CPVR та його наданням вчинила дію, яку їй могли б заборонити після цього.

Стаття 96 зумовлює, що позови, згідно зі статтями 94 та 95, втрачають силу після трьох років з моменту остаточного надання CPVR і власник має відомості про дію та відповідальну сторону або, за відсутності такої інформації, після 30 років з моменту припинення такої дії [2].

Відповідно до статті 104 позов за порушення прав може подати власник CPVR, а також будь-яка особа, яка володіє правами користування, якщо таке положення не було виключено власником (щодо користування правами на контрактній основі) або Бюро (щодо примусового користування правами). Особи, які володіють правами користування, можуть вступати в діло щодо позову власника CPVR з метою одержання компенсації за понесені ними втрати [2].

Стаття 104 "Право подання позову за порушення.

"1. Позови за порушення можуть бути пред'явлені власником. Особи, які користуються правами можуть порушувати такі позови, якщо таке положення не було виключено угодою з власником або Бюро щодо виключного права користування, на підставі статті 29 або

частини 2 статті 100.

2. *Будь-яка особа, яка користується правом, у цілях одержання компенсації за понесені ним втрати, має право втручатися у позов про порушення, заявлений власником*" [3].

Положення статті 105 вимагають від національного суду чи іншого органу, що розглядає справу стосовно CPVR, трактувати це право чинним. Це положення надає особливого значення тому факту, що лише Бюро є компетентним стосовно скасування чи припинення CPVR [2, 3].

Стаття 101 (1) констатує, що Конвенція Лугано, як і додаткові положення цієї статті та статей 102-106, застосовуються до процедур, що мають відношення до дій стосовно позовів, вказаних у статтях 94-100.

Юридичним процесом і правомочними судами є такі, що діють за законами держави, визначеної таким чином:

(а) держава - член або інша Договірна сторона Конвенції Лугано, в якій відповідач проживає чи перебуває або, за відсутності такого, має установу; або

(b) якщо такі умови не виконані у будь-якій з держав - членів чи Договірній Стороні Конвенції в Лугано, держава - член, у якій позивач проживає чи перебуває, або, за відсутності такого, має установу; або

(c) якщо такі умови також не виконані у будь-якій з держав - членів, держава - член, в якій знаходиться Бюро (Франція).

Який би з вищезазначених випадків не застосовувався, правомочні суди мають повноваження на розгляд уявних порушень, переданих у будь-яку з держав - членів [2].

На підставі пункту 3 статті 101, процедуру за порушення можливо також розпочати перед судами, які знаходяться у державі - члені, де трапилося це порушення. Проте, у таких випадках, суди мають повноваження на розгляд лише стосовно уявних порушень, вчинених на території цієї держави - члена.

Стаття 102 (1) виділяє дії щодо визначеної норми позовів, згідно зі статтею 98, з пунктів 3 та 4 статті 5 Конвенції Лугано. У цих пунктах констатується, що проти особи, яка проживає у договірній державі, може бути порушена справа в іншій договірній державі - у справах громадянського правопорушення, делікту чи квазиделікту у судах на місці, де трапилася неприємна подія, і щодо цивільного позову за збитки чи на відшкодування за дію, що дає привід для кримінальної процедури у судах, які розглядають такі процедури (до такої міри, щоб суд мав повноваження за своїм законом розглядати цивільні справи) [2].

Роль Бюро у процедурах, пов'язаних з порушеннями. Процедури щодо здійснення прав на сорт рослин у Спільноті не входять у сферу

діяльності Бюро. Сторони, які бажають дотримуватися правових дій проти порушників, повинні шукати допомоги з боку кваліфікованих осіб, здатних надати юридичну консультацію щодо початку судової процедури на відповідній території. Однак зрозуміло, що в інтересах Бюро зробити все можливе, щоб допомогти власникам прав у порушити такі процедури і досягнути успішних результатів.

Щодо процедури, якої має додержуватися власник прав Спільноти, коли підозрює нечесну гру, Бюро рекомендує будь-якому потенціальному позивачу отримати зразки матеріалу, що є основою уявного порушення, у присутності уповноважених офіційних осіб (поліція, судовий виконавець або члени компетентної національної інспектури) [2].

Наступним кроком може бути порівняння перевірених зразків із зразками сорту, що охороняється. Бюро не зберігає такі зразки, але пропонує, щоб порівняльна експертиза здійснювалася закладом експертизи, який спочатку перевіряв сорт, що охороняється. Бюро із задоволенням допомагає організувати таку експертизу, хоча, зрозуміло, що експертиза здійснюється на підставі угоди між власником CPVR та закладом експертизи [2].

Висновки.

Проведений аналіз відповідності норм Закону "Про охорону прав на сорти рослин" у частині захисту прав на сорти рослин нормам Регламенту Ради ЄС від 27 липня 1994 року № 2100/94 "Про охорону прав на сорт рослин у Спільноті" показав відповідність національного законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин законодавству Європейського Союзу, але в деяких положеннях може бути удосконаленим і більш адаптованим до вимог ЄС, особливо щодо введення системи процесуальних норм відносно порушення прав селекціонерів.

Використана література:

1. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про охорону прав на сорти рослин" //Голос України, 12 березня 2002 р., № 46(2797).
2. Enforcement of the Community Plant Variety Right. "CPVO Papers", <http://www.cpvo.fr>
3. Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 On Community plant variety rights / Official journal N. L 227, 01/09/1994, P. 1 (49)

УДК 347.77.028:631.526.32

Жмурко О.В., Тисячний Є.В., Якубенко Н.Б. Актуальні питання адаптації українського законодавства у сфері захисту прав на сорти рослин до законодавства Європейського союзу // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005.- № 2. - С. 147-155.

Проведено аналіз норм Закону України "Про охорону прав на сорти рослин" в частині захисту прав на сорти рослин щодо їхньої відповідності нормам Регламенту Ради ЄС № 2100/94.

УДК 347.77.028:631.526.32

Жмурко О.В., Тисячний Є.В., Якубенко Н.Б. Актуальные вопросы адаптации украинского законодательства в сфере защиты прав на сорта растений законодательству Европейского Союза // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005.- № 2. - С. 147-155.

Проведен анализ норм Закона Украины "Об охране прав на сорта растений" в части защиты прав на сорта растений относительно их соответствия нормам Регламента Совета ЕС № 2100/94.

УДК 347.77.028:631.526.32

Zhmurko O., Tysiachnyi Y., Yakubenko N. The current matters of adaptation of the Ukrainian Laws to the EU legislation in the sphere of plant variety right enforcement // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005.- № 2. - С. 147-155.

The analysis of the Law of Ukraine "On the protection of plant variety rights" in relation to the provisions of plant variety right enforcement as for their correspondence to the Council Regulation N 2100/94